

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE UYGULANAN VERGİ POLİTİKASININ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

RE-ASSESSMENT OF THE IMPACT OF TAX POLICY APPLIED IN DEVELOPING COUNTRIES ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

İrem ERASA AKÇA*

Ahmet KÂHİLOĞULLARI**

ÖZ

Küreselleşme kavramı büyük ekonomik krizler nihayetinde özellikle 1980'li yıllarda hız kazansa da esasında eski bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bünyesinde yalnızca iktisadi etki değil aynı zamanda siyasi, kültürel ve sosyal etkiler de barındırmaktadır. Söz konusu kavramı dinamik süreç içerisinde ele almak gerekmektedir. Bu doğrultuda kavramın iktisadi sonuçlarından sermayenin hareketliliği sonrası durumun ülkelerin vergi politikaları ile bağlantısı ve yansıması araştırılmaktadır. Literatürde de ağırlıklı olarak küreselleşmenin iktisadi etkilerine yer verilmektedir. En bilinen araştırma konusunun başında sermayenin serbestleşmesi sonucu çok uluslu şirketlerce gerçekleştirilen yabancı yatırımlar gelmektedir. Bu çalışmanın amacı örneklem ola-

ABSTRACT

Although the concept of globalization gained momentum, especially in the 1980s, after the great economic crises, it is actually an old phenomenon. It has not only economic impact, but also political, cultural and social impacts. It is necessary to deal with the concept in question in a dynamic process. In this direction, the relationship and reflection of the situation after the mobility of capital, one of the economic consequences of the concept, with the tax policies of the countries are investigated. In the literature, the economic effects of globalization are mostly included. The most well-known research topic is the foreign investments made by multinational companies as a result of the liberalization of capital. The aim of this study is

* Dr.Öğr.Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Çölemerik MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, iremakca@hakkari.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-5191-2630.

** Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gökçeada Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, ahmetkahil@comu.edu.tr, ORC-ID: 0000-0002-5419-2429.

Erasa Akça, İ., Kâhiloğulları, A., (Haziran 2023). Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Vergi Politikasının Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkisinin Yeniden Değerlendirilmesi, *Vergi Raporu*, 285, (7-21).

Makale Türü: Araştırma

rak geliştirmekte olan seçilmiş ülke grupları içerisinde sürdürmekte oldukları vergi politikalarının doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki belirleyici etkilerine ilişkin teorik sonuçların uyumunun yeni bir analiz yardımıyla değerlendirilmesidir. Literatürde yer alan teorik çerçeve ile bağlantılı olmak üzere 17 ülkeden oluşan panel için vergi gelirlerinin doğrudan yabancı yatırımlarla ilişkisi 1991-2020 dönemi kapsamında ampirik olarak araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan başlıca yöntem olan Dumtirescu Hurlin Nedensellik Analizi sonucu DYY'den vergi gelirlerine doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin mevcudiyetine işaret etmektedir. Bu durumda, hükümetlerin öncelikli politikaları DYY'yi teşvik edici uygulamalar içermesi gerekmektedir.

JEL Sınıflandırma Kodları: F35, F21, E22

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, Vergi Politikaları, Dumtirescu Hurlin Nedensellik Analizi

GİRİŞ

Türkiye'de 1980'li yıllara kadar hüküm süren dış ticaret politikası olarak ithal ikameci politika karşımıza çıkmaktadır. Bu politikanın benimsenmesinin ardında Sovyetler Birliği'nin göstermiş olduğu başarılı büyüme süreci yer almaktadır. Bu politikanın içeriğinde; ithalat kotaları, sınırlı faiz oranları, endüstride devlet hakimiyeti ve fiyatlara müdahale gibi uygulamalar yer almaktadır. Bu politika ile gerçekleştirilmek istenilen durum, ithalatı en düşük seviyede tutarak yurt dışından getirilebilecek olan ürünleri yerli endüstride üretmek suretiyle içe yönelik sanayileşme stratejisini hayatta tutmak şeklindedir¹. 24 Ocak 1980 yılına kadar sürdürülen bu strateji adı geçen istikrar paketi ile son bularak yerini dış tica-

to evaluate the consistency of the theoretical results regarding the determinative effects of tax policies on foreign direct investments among selected developing country groups as a sample, with the help of a new analysis. In connection with the theoretical framework in the literature, the relationship between tax revenues and foreign direct investments for the panel consisting of 17 countries was empirically investigated within the period of 1991-2020. The result of Dumtirescu Hurlin Causality Analysis, which is the main method used in the study, indicates the existence of a one-way causality relationship from FDI to tax revenues. In this case, the priority policies of governments should include practices that encourage FDI.

Keywords: Foreign Direct Investment, Tax Policies, Dumtirescu Hurlin Causality Analysis.

JEL Classification Codes: F35, F21, E22

rette serbestliğe bıraktığı görülmektedir. Ülkede kamu mülkiyetinde azalma gerçekleşmiş, ithalat kotaları son bulmuş, yabancı yatırımların ülkeye girişi ile serbest piyasa ekonomisi hükümleri ülkede geçerli hale gelmiştir. Dünya ülkelerinde hemen hemen aynı yıllarda yapısal dönüşümler gerçekleştirilmiş, küreselleşme adını alan olguyla birlikte hız kazanan küresel rekabet üretim faktörlerinden biri olan sermayenin geçişkenliğinde artışa neden olmuştur.

Ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınma amacının gerçekleştirilmesi amacıyla ülkenin, yabancı yatırımcılara cazip hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hem yerleşik ülke hem de uluslararası yatırımcının çıkarlarının birbirleriyle uyumlu olması hedeflenmiştir. Öyle ki, bir başka

¹ Rana EŞKİNAT. "Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomi Politikalarında Değişim (1980'li Yıllar)". Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt: 13. Sayı: 1. 1997. s. 349-360.

ülkede yatırım yapmak bir cazibe doğurmalı, ev sahibi ülke için ise döviz girişi yoluyla dış ticaret açıklarının kapanmasında bu kaynaklara başvuru sağlanmalıdır. Bu çalışmada uluslararası yatırımcıların gelişmekte olan ülkelere çekilmesi amacıyla uygulanan vergi politikalarının etkisinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Yapılan ampirik analizde gelişmekte olan 17 ülkeden oluşan panelde doğrudan yabancı yatırımlar ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı ve yönü ortaya konulmaktadır.

1- DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TEORİK ÇERÇEVESİ

Doğrudan yabancı yatırım, kaynak ülke yatırımcılarının bir başka ülkedeki bir firmanın başta üretim ve dağıtım olmak üzere diğer tüm faaliyetlerini yürütmek amacıyla varlıklarının mülkiyetini elde etme süreci olarak tanımlanmaktadır². Ekonomik kalkınma ve istikrarlı büyümeyi amaçlayan ülkeler için yüksek oranda önem barındıran yabancı yatırımlara ilişkin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan uluslararası ekonomik kurumların başında OECD, IMF ve UNCTAD yer almaktadır. UNCTAD (The United Nations) 1999 yılında yer alan Dünya Yatırım Raporunda DYY'yi; uzun vadeli bir ilişkiyi içeren, doğrudan yabancı sermaye ekonomisinden farklı bir ekonomide yerleşik bir işletmede, yerleşik bir varlığın kontrol ve çıkarlarının yönetilmesini yansıtan bir yatırım olarak tanımlamaktadır. Bir diğer uluslararası ekonomik kurum olan OECD 2019 yılında çıkarmış olduğu raporunda DYY'yi; kaynak ülkede yerleşik yatırımcının, başka bir ülke ekonomisinde yerleşik bir işletme üzerinde kalıcı bir ilgi ve önemli ölçüde etki oluşturduğu

bir sınır ötesi yatırım kategorisinde tanımlanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırım, uzun vadeli bir ilişki barındıran bir yatırım olarak tanımlanmaktadır. Yabancı yatırımcı kendi ekonomisinden farklı bir ülke ekonomisinde yerleşik bir işletmede ekonomiye çıkar ve kontrolü doğrultusunda yön vermektedir. Doğrudan yabancı yatırımların üç bileşeni mevcuttur. Bunlar; öz sermaye, şirket içi krediler ve yeniden yatırılan kazançlar şeklindedir. Gerçekleştirdikleri hareketler üç şekilde sınıflandırılabilir³ ;

-Doğrudan yabancı yatırımcı, teşebbüsün diğer bir ülkedeki hisselerini öz sermayelerine yatırım yapma suretiyle satın alabilmektedir,

-Doğrudan yatırımcıya havale edilmeyen kazançlar temettü yoluyla yeniden yatırımlara çevrilebilmektedir,

-Şirket içi krediler veya şirket içi borç işlemleri, doğrudan yatırımcı ile bağlı işletmeler arasında fonların ödünç verilmesine hizmet edebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar, yatırım kararlarını verirken ev sahibi ülkede aradıkları 3 temel kriter; siyasal, sosyal ve ekonomik istikrarın mevcudiyetidir. Bu 3 kriter yatırımcının satış hasılatı ve karını etkilemesinin yanı sıra ev sahibi ülkedeki varlığının süresini de belirlemektedir. Ev sahibi ülkenin sağlamış olduğu güvence ve sunduğu istikrar ortamı uluslararası piyasalarda yerini almak isteyen diğer tüm yatırımcılar ve mevcut yatırımcıları için cazip bir ortam oluşturmaktadır. Cazip yatırım noktalarından biri olma yolunda atılan adımların başında vergi reformu, bütçe gelir gider dengesi, istikrarlı kur politikası ve yapısal reformlar gelmektedir⁴. Ancak bu yolla çok

² Imad MOOSA . *Foreign Direct. Investment Theory, Evidence and Practice*, Palgrave. 2002. s.1.

³ UNCTAD. *World Investment Report 2005-Transnational Corporations and the Internationalization of R&D*, United Nations, New York and Geneva.2005. s.297.

⁴ DPT. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara. 2000. s.24.

uluslu yatırımcı şirketler gidecekleri ülkede, kendi ülkesinde kalması halinde ulaşacağı getiriden daha fazla kar elde ederek varlığını sürdürmüş olacaktır.

Yatırım yapan ülkelerin DYY belirleyicilerinin ilk sırasında karını maksimize etmek yer almaktadır. Bu doğrultuda; hammaddeye ulaşım, gümrük tarifeleri, özelleştirme politikaları, oligopol yapımı ve maliyet azaltımına yönelik belirleyici

faaliyetler önem kazanmaktadır⁵.

Yatırım alan ülkelerin DYY belirleyicilerine ilişkin çalışmanın temel dayanağını UNCTAD 1998 yılı Dünya Yatırım Raporunda gerçekleştirdiği kapsamlı analiz ile belirlemiştir. Analiz 3 temel başlık ve alt başlıklarından oluşmaktadır. Ana başlıklar; siyasi belirleyiciler, yatırım ortamına yönelik belirleyiciler ve ekonomik belirleyiciler şeklinde yer almaktadır. Buna göre;

Tablo 1: Ev Sahibi Ülke Belirleyicileri

1.Politik Belirleyiciler
*Ekonomik, siyasi ve toplumsal istikrar
*Giriş ve işlemlere ilişkin politikalar
*Yabancı yatırımlara ilişkin anlaşma standartları
*Uluslararası sözleşmeler
*Özelleştirmeye yönelik politikalar
*Ticaret politikası
*Vergi uygulamalarına yönelik politikalar
2. Ekonomik Belirleyiciler
3.Yatırım Ortamı Kolaylaştırıcı Belirleyiciler
*Yatırım promosyonu
*Yatırım teşvikleri
*Sosyal olanaklar
*Yatırım sonrası hizmetler

Sınıflandırılmış DYY	Belirleyiciler
Pazara Yönelik	*Pazar büyüklüğü
	*Bölgesel ve küresel pazara ulaşım
	*Ülkeye özgü tüketici eğilimleri
	*Piyasaların düzeni
Hammaddeye Yönelik	*İşlenmemiş içerikler
	*Düşük maliyetli işgücü
	*Yetenekli işgücü
	*Yenilikçi oluşturulan varlıklar
	*Fiziksel altyapı
Verimliliğe Yönelik	*Diğer girdi maliyetleri
	*Bölgesel entegrasyon

Kaynak: UNCTAD (1998:91)

Türkiye'nin de aralarında yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde özellikle kriz dönemlerinde daha yüksek oranda yatırım alabilmek adına yeni politikalar oluşturulmuştur. Bu politikaların başında bölgesel yatırım politikaları yerini almıştır. Sürdürülebilir kalkınma hedefi buna yardımcı olacak DYY politikalarının oluşumuna zemin hazırlamıştır⁶.

Bu politikalar sayesinde bir diğer ülkeye gitmesi muhtemel olan yabancı yatırımcı çekici teşvik paketleri içeren ülkelere yönelimde bulunmuştur. Bu durum ülkelerin DYY politika teşviklerinin rekabet ortamında şekillenmesiyle yabancı yatırımcıların karını en üst düzeye çıkararak yüksek avantaj elde etmesiyle sonuçlanmıştır⁷.

⁵ Khagani OSMANOV. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 2008. s.31.

⁶ Selma DURGAN. *Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi* (Uzmanlık Tezi), Ekonomik Modeller Ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2954. 2016. s.2.

⁷ İdris SARISOY ve Selçuk KOÇ. *"Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi"*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (36). 2010. s.133-153.

Rekabet ortamını güçlendirici cazip yatırım teşvik politikaları; mal ile ilgili teşvikler, nakdi teşvikler, vergisel teşvikler, garanti ve kefaletler ve diğer özendirici politikalar başlığı altında sınıflandırmada yer almaktadır⁸. Sayılan teşvikler arasında en çok tercih edilen grup vergisel teşviklerdir. Bunun nedeni DYY'lerin ev sahibi ülke bireylerinin satın alma gücünde kısa bir zaman diliminde iyileşme gerçekleştirebilecek etkiye sahip olmasıdır. Vergisel politikaların cazip teşvik aracı olarak görülmesinin bir diğer nedeni vergiye ilişkin yasaların meclis tarafından oylama usulüyle az bir zaman içerisinde yürürlüğe sokulup değişikliğe gidilebilmesi durumudur⁹. Bu doğrultuda daha fazla yatırımcı çekmek isteyen ev sahibi ülkelerin kullandığı vergiye yönelik teşvik araçları Gelir ve Kurumlar vergisi, KDV teşvikleri ve Gümrük vergisi teşvikleri olarak yer almaktadır. Çalışmanın devamı söz konusu yatırımlar ile ev sahibi ülke vergi politikaları arasındaki ilişki çerçevesinde gelişmektedir.

2- LİTERATÜR

Doğrudan yabancı yatırımların girdikleri ülkelerin yerli yatırımcılarının karları üzerinde doğrudan rekabet özelliği taşımasa dahi üretim girdi ve çıktılarını değiştirmek suretiyle etkide bulunduğu bilinmektedir. Yalnızca ev sahibi ülkenin ilgili sanayi dalları değil, ülkenin makro ve mikro düzeyde vergi gelirleri ve kamu harcamalarına da etki ettiği ifade edilebilmektedir¹⁰.

Çalışma ana konumuz DYY ve vergi gelirlerine ilişkin ilişkinin varlığının ele alınması çerçevesinde ilerlemektedir. Bu açıdan bakıldığında

literatürde pek çok çalışmanın varlığı mevcuttur. İlişkinin pozitif ve negatif etki taşıdığına dair iki farklı görüşe yönelik sonuç bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki DYY'nin ekonomik büyümeye katkı sağlamak suretiyle vergi gelirlerini arttırıcı etki göstermesi şeklindedir. Bu duruma arz yönlü iktisadın temel ilkelerinden biri ile açıklık getirilmektedir. Vergi oran ile vergi gelirleri ve toplam piyasa üretimi arasında ilişki Haldun-Laffer tarafından ilişkilendirilmektedir. Laffer öncülüğünde arz yanlı iktisatçılar vergi oranlarının düşürülmesi suretiyle vergi gelirlerinin yükseltilebileceği görüşünde hemfikirdir¹¹. Düşük oranlı gelir ve kurumlar vergisini araç olarak kullanmak suretiyle yabancı yatırımcıların ülkeye yatırım yapma konusunda ikna edilmesi durumunda mevcut durumun ülkedeki vergi gelirlerini arttırıcı etki göstereceği kabul görmektedir. Vergi gelirlerini arttırıcı etkisi yalnızca vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla gerçekleşmemektedir. DYY'nin ülkeye beraberinde getirmiş olduğu istihdam artışı, AR-GE, üretim-yatırım ve sosyo-kültürel faaliyetlerin yaratmış olduğu genel refah seviyesindeki yükselişin sonucu bu yolla kurulan işletmelerde yahut yerli endüstriyel işletmelerin kazançlarında artış gerçekleşecek ve üzerinden ödemekte oldukları vergi miktarında buna paralel artış sağlanacaktır.

Diğer bir görüş; DYY'nin vergi gelirleri üzerinde negatif bir etki gösterdiğine ilişkindir. Bu durum yabancı yatırımcıların ülkenin vergiye ilişkin yasalarında yer alan açıkları kullanmak suretiyle elde etmiş oldukları karlarını işletmenin ana merkezinin olduğu ülkeye aktarma ve transfer

⁸ Mustafa DURAN. *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33. 2003. s.27.

⁹ Türksoy EMEN. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri ve Vergileme* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İstanbul. 2006. s.33.

¹⁰ Rachel . MC CULLOCH, "New Perspectives on Foreign Direct Investment", Foreign Direct Investment, (Ed. by Kenneth A. FRO-OT, The University of Chicago Press Ltd., London. 1993.. s.48.

¹¹ Çoşkun Can AKTAN. "Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun Laffer Etkisi". *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. Cilt:1, No:2. 2009. s.43.

fiyatlandırması uygulayarak vergi matrahını aşındırarak ev sahibi ülkenin vergi gelirini azaltması ile gerçekleşmektedir¹². Bir diğer azaltıcı etki ev sahibi ülke mevcut yatırımcılarının eşitsiz yasal ilkeler sonucunda vergi matrahlarını azaltma çabalarından oluşmaktadır. Yabancı yatırımcılara tanınan ek güvence ve ayrıcalıklar mevcut yatırımcılar için uygulanmadığı takdirde, vergi indirmisi başta olmak üzere tüm ayrıcalıkların büyüklüğü ölçüsünde rekabet güçlerini yitirdikleri ve vergiden kaçınma girişimleri neticesinde ülke vergi gelirlerini azaltmakta oldukları bilinmektedir¹³.

Ampirik literatür vergilendirme ve DYY arasındaki ilişki konusunda bir fikir birliğine varmamıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere iki farklı görüş mevcuttur. Fakat çalışma bulgularıyla varılan ağırlıklı sonuç doğrudan yabancı girişlerin vergilendirme ile arasında negatif bir ilişki olduğu doğrultudadır¹⁴. DYY ile vergilendirme arasında negatif ilişkinin varlığının tespit edildiği çalışmalar arasında başlıcalarına aşağıda yer verilmektedir;

Gorter ve Parikh¹⁵ çalışmasında AB üye devletlerinin kurumlar vergisine ilişkin farklı uygulamalarının vergi öncesi ve sonrası arasında verimlilik bakımından yarattığı büyük farklılıktan yola çıkarak 1992-1998 panel veri setinden yararlanarak ampirik bir analize yer vermiştir. Bul-

gular, vergiler ile DYY arasında ilişki olmadığını doğrulamıştır.

Beck ve Chaves¹⁶, 1975-2006 seneleri arasında 25 OECD ülkesinden meydana gelen bir panel için tüketim, emek ve sermaye geliri üzerindeki vergi oranlarını kullanmak suretiyle çalışma gerçekleştirmiştir. Bulgular, sermaye gelirleri üzerindeki nispi vergi oranlarındaki artışın net DYY çıkışı yarattığını kanıtlamaktadır. Emek geliri üzerindeki vergi oranlarındaki artışın ise tam tersi bir etki gösterdiği ifade edilmiştir. Tüketim vergisi oranlarındaki artışın ise DYY üzerindeki etkisi önemsiz bulunmuştur.

Agostini¹⁷ çalışmasında kurumlar vergisinin ABD'deki DYY'nin üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Toplu yatırım modeli kullanılarak yapılan çalışmada vergiler ile DYY arasında negatif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Desai vd.¹⁸, dolaylı vergilerin Amerikan çokuluslu şirketlerinin doğrudan yabancı yatırımlarının yeri ve karakteri üzerindeki etkisini ele aldığı çalışmada 1992-1998 panel veri setinden yararlanmıştır. Bulgular, vergiler ile DYY arasında negatif ilişkinin varlığını ortaya çıkarmıştır.

Razin vd.¹⁹ çalışmasında 24 OECD ülkesinin 1981-1998 dönemine ilişkin uluslararası panel veri setini Heckman seçim yöntemiyle analiz etmiştir. Çalışma; uluslararası vergi oran farklı-

¹² OECD. *Tax effects on foreign direct investment*. New York: Organization for Economic Co-operation and Development, 2008. (<https://www.oecd.org/investment/investment-policy/40152903.pdf>) Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022.

¹³ Güner Koç ERTEKİN. "Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Belirliyecileri ve Ekonomik Etkileri", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 8. Sayı:15. 2019. s.266.

¹⁴ Eda BALIÇÇIOĞLU vd. "Does Foreign Capital Increase Tax Revenue: The Turkish Case". International Journal of Economics and Financial Issues, 6(2). 2016. s. 777.

¹⁵ Joeri GORTER and Ashok PARİKH. *How Sensitive Is FDI To Differences In Corporate Income Taxation Within The EU?*, De Economist. 2003.

¹⁶ Stacie BECK , Alexis CHAVES, A. "The Impacts of Various Taxes on Foreign Direct Investment". No. 11-18. 2011.

¹⁷ Claudio AGOSTİNİ. "The impact of state corporate taxes on FDI location", Public Finance Review, 35(3). 2007. s. 335-360.

¹⁸ Mehir DESAİ vd. "Foreign direct investment in a world of multiple taxes", Journal of Public Economics, 88. 2004. s. 2727-2744.

¹⁹ Assaf RAZİN vd. "Corporate Taxation and Bilateral FDI with Threshold Barriers". (No. W11196), National Bureau of Economic Research. 2005.

lıklarının DYY akış doğrultusunun yön ve büyüklüğünün arkasında yatan kilit faktör olduğunu kabul etmektedir.

Tabasam²⁰, 1975-2012 dönemi için Pakistan'da doğrudan yabancı yatırımların vergi gelirlerine yönelik etkisini ele aldığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda dış yardım ve dış ticari açıklığın etkilerine de yer verilmiştir. Toplanan verilere birim kök testi ve hata düzeltme mekanizması gibi farklı ekonometrik teknikler uygulanmış ve sonuç olarak DYY ile vergi gelirleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gropp ve Kostial²¹, 19 OECD ülkesinin panel veri setini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada DYY ile kurumlar vergisi arasında zayıf bir korelasyonun varlığını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada; AB vergi uyumlaştırmasının bazı ülkelerin net DYY durumunu önemli düzeyde etkilediği ortaya çıkmıştır.

DYY ile vergilendirme arasında pozitif ilişkinin varlığının tespit edildiği çalışmalara aşağıda yer verilmektedir;

Hartman²², literatürde konu kapsamında öncülük eden çalışmada yerel vergi politikalarının DYY üzerinde etkisini Birleşik Devletler üzerine veri setini kullanmak suretiyle uluslararası ilişkilerin akışı hakkında kanıtlara yer vermiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, ABD'deki yabancı

yatırımların ev sahibi ülke vergilendirme politikalarındaki değişikliklerden etkilendiği şeklindedir.

Devereux ve Freeman²³, 1984-1989 dönemi içerisinde belirlemiş olduğu 7 ülke arasındaki akışa ilişkin verileri ve sermaye maliyetinin ölçüsünü kullanarak vergilendirmenin DYY üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda, vergilendirmenin DYY üzerinde etkili olduğu, DYY'nin ise vergilendirme üzerinde etkisinin olmadığı görüşüne varılmıştır.

Sarısoy ve Koç²⁴ çalışmasında 1981-2008 yılı verileri ile 21 OECD ülkesini örneklem olarak belirleyerek DYY'nin toplam kurumlar vergisi gelirlerine olan etkisini ele almıştır. Panel regresyon ekonometrik yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada DYY'nin ev sahibi ülke toplam kurumlar vergisi üzerine olumlu etki gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Mahmood ve Chaudhary²⁵, Pakistan örneğinde DYY'nin vergi gelirleri üzerindeki etkisini bulmayı amaçlamıştır. Vergi gelirlerini bağımlı değişken olarak kullanmış, Dickey Fuller, Phillips Perron birim kök testleri yardımıyla zaman serilerindeki entegrasyon düzeyini hesaplamışlardır. Çalışma yardımıyla uzun ve kısa dönem ilişki araştırılmıştır. 1972-2010 arası dönem için varılan sonuç DYY'nin vergi gelirleri üzerinde pozitif bir etkisinin olduğudur.

Okey²⁶ tarafından 8 Batı Afrika ülkesinin ele

²⁰ TABASAM. "Impact of foreign capital inflows on tax collection: A case study of Pakistan". Journal of Global and Social Science Issues, (2)2. 2014. s. 51-60.

²¹ Reint GROPP and Kristin Kostial. "The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?" IMF Working Paper WP/00/173. International Monetary Fund, Washington, D.C. 2002.

²² David HARTMAN. "Tax Policy And Foreign Direct Investment In The United States". NBER Working Paper Series. 1982. No. 967.

²³ DEVEREUX and FREEMAN. "The impact of tax on foreign direct investment: Empirical evidence and the implications for tax integration schemes", International Tax and Public Finance. 2(1). 1995.

²⁴ İdris SARISOY ve Selçuk KOÇ. A.g.e.

²⁵ MAHMOOD, H. and CHAUDHARY, A. R. "Impact of DYY on taxrevenue in Pakistan". Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, 7(1).2013. 59-69.

²⁶ Mawsse OKEY *Tax revenue effect of foreign direct investment in West Africa*, African Journal of Economic and Sustainable Development, (2)1. 2013. s.1-22.

alındığı çalışmadır. Söz konusu çalışma 1989-2009 dönemi verilerinin panel veri analizi yardımıyla ele alıp doğrudan yabancı yatırımların vergi gelirlerine olan etkisine açıklık getirmiştir. Ekonometrik tahminler ışığında; ilk olarak doğrudan yabancı yatırımların vergi gelirlerini özellikle gelir ve kar üzerinden alınan türlerini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Yine çalışmaya göre; sanayi ve madencilik alanlarına ithaf edilen doğrudan yabancı yatırımlar büyük ölçüde uluslararası ticaret vergileriyle alakalıdır.

Balıkçioğlu vd.²⁷ Türkiye üzerine gerçekleştirmiş olduğu çalışmada farklı teknoloji seviyelerinde aktif olan işletmeler arasındaki farklılıkları baz alarak DYY'nin vergi gelirlerine yönelik etkisini değerlendirmiştir. Bu doğrultuda 2004-2012 yılları için Türk imalat üreticileri için kapsamlı bir veri setine başvurulmuştur. Bulguların sonucu; ileri teknoloji ile çalışan işletmeler için DYY'nin vergilendirme üzerine etkisi, orta veya düşük düzeyde teknoloji barındıran işletmelerden daha fazla olduğu yönündedir.

Gnangnon²⁸, çalışmasında DYY girişlerinin kamu geliri, daha ziyade yekün kaynak dışı vergi geliri ve kaynak dışı kurumlar vergisi tahsilatı üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Analiz gelişmiş ve gelişmekte olan 172 ülkenin panel veri setini 1980-2013 periyodu itibarıyla kapsamaktadır. Bulgular, her iki devlet gelirinin her birine olan pay yüzde olarak ifade edilen DYY girişlerinin düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir.

Bayar ve Öztürk²⁹, 33 OECD ülkesini örnek-

lem olarak belirleyip 1995-2014 dönem verilerine Westerlund-Durbin-Hausmann panel eşbütünleşme testi ve Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik analizi yürüterek DYY'nin ekonomik büyüme ve toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmanın sonucu olarak DYY'den toplam vergi gelirlerine doğru tek yönlü, DYY ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

3- YÖNTEM, VERİ SETİ VE AMPİRİK BULGULAR

Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerden oluşan (17 ülke)³⁰ panel için vergi gelirlerinin doğrudan yabancı yatırımlarla ilişkisi 1991-2020 dönemi kapsamında ampirik olarak araştırılmıştır. Çalışmada Gnangnon (2017), Mahmood ve Chaudhary (2013) ile Bayar ve Öztürk'ün (2018) çalışmalarında kullandıkları değişkenlerden yararlanılarak belirlenen veri setini kapsayan bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Buna göre bağımlı değişken *lnvergi* vergi gelirlerini; bağımsız değişkenlerden *fdigdp* DYY girişlerini, *enf* enflasyon oranını, *lncbgdp* çalışan başına düşen gayrisafi yurt içi hasılayı (GSYH), *lntrap* ticarete açıklığı ve *ln tarkd* tarımın yarattığı katma değer GSYH'deki payını temsil etmektedir. Değişkenlere ilişkin verilerin tamamı senelik olup, Dünya Bankasına ait veri merkezinden elde edilmiştir³¹. Ayrıca *lnvergi*, *lncbgdp*, *lntrap*, ve *ln tarkd* logaritmik dönüşümleri yapılmış değişkenlerdir.

²⁷ Eda BALIĞÇIOĞLU vd. a.g.e.

²⁸ Sena Kimm GNANGNON. "Impact of Foreign Direct Investment (FDI) Inflows on Non-Resource Tax and Corporate Tax Revenue". Economics Bulletin, 37(4). 2017. 2890-2904.

²⁹ Yılmaz BAYAR ve Ömer Faruk ÖZTÜRK. "Impact of foreign direct investment inflows on tax revenues in OECD countries: A panel cointegration and causality analysis". Theoretical and Applied Economics, (25)1. 2018. 31-40.

³⁰ Arjantin, Şili, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Ürdün, Güney Kore, Mauritius, Namibia, Nepal, Peru, Filipinler, Singapur, Güney Afrika, Sri Lanka, Tayland ve Uruguay.

³¹ Tablo 1'deki *kaynaktaki gösterge* kodları okuyucunun verilere ulaşabilmesi ve daha detaylı bilgiler edinebilmesi amacıyla verilmiştir.

Tablo 2: Veri Seti

Değişken	Açıklama	Kaynak	Kaynaktaki Gösterge Kodu
Invergi	GSYH'nin yüzdesi olarak vergi gelirleri	Dünya Bankası Veri Tabanı	GC.TAX.TOTL.GD.ZS
fdigdp	GSYH'nin yüzdesi olarak net DYY girişleri		BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS
enf	GSYH deflatörü ile hesaplanmış yıllık enflasyon		NY.GDP.DEFL.KD.ZG
lncbgdp	Satın alma gücü paritesine göre çalışan başına düşen GSYH (2017 sabit fiyatlarla)		SL.GDP.PCAP.EM.KD
Introp	İhracat ithalat toplamının GSYH'ye oranı		NE.TRD.GNFS.ZS
Intarkd	Tarım, ormancılık ve balıkçılığın yarattığı katma değer GSYH'ye oranı		NV.AGR.TOTL.ZS

Çalışmanın veri setinde yer alan değişkenlerden hareketle oluşturulan model, denklem (1)'de gösterilmiştir.

$$Invergi_{it} = a_i + \beta_{it}fdigdp + \gamma_{it}enf + \delta_{it}lncbgdp + \theta_{it}Introp + \mu_{it}Intarkd + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Denklem (1)'de yer alan paneldeki birim sayısını, ise verilere ilişkin yıl sayısını temsil etmektedir. Buna göre $i=1,2,\dots,17$ ve $t=1,2,\dots,30$ 'dur. Öte yandan denklemdeki a_i sabiti, ε_{it} ise hata terimini ifade etmektedir.

Panel veri analizlerinde kullanılacak temel yöntemin belirlenebilmesi için yatay kesit bağımlılığı ve homojenlik testlerinin yapılması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı ile ilgili testlerden bazıları Breusch ve Pagan³² tarafından geliştirilen LM, Pesaran, Ullah ve Yamagata³³ ta-

rafından geliştirilen LM adj . ile Pesaran (2004) tarafından geliştirilen LM CD testleridir. Bu testlerden Breusch Pagan LM testi birim sayısının dönem sayısından küçük ($N < T$) olduğu durumlarda; LM adj. testi ise N ile T 'nin yeterince büyük olduğu durumlarda kullanışlıdır. Bunun yanı sıra LM CD testi $N < T$ iken çok güvenilir sonuçlar vermemektedir³⁴. Bu testlere ilişkin hipotezler şu şekildedir:

H_0 : Yatay kesit bağımlı değildir.

H_1 : Yatay kesit bağımlıdır.

Tablo 3: Panelin Geneli İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	İstatistiki Rakam	Olasılık Rakamı
Breusch Pagan LM	167.7*	0.0335
Pesaran Ullah Yamagata LM adj.	2.851**	0.0044
Pesaran LM CD	0.8084	0.4189

Not: "***" ve "*" sembelleri sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

³² T.S. BREUSCH, Adrian PAGAN (1980), "The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics". The Review of Economic Studies. Vol:47. No:1. 1980. pp:239- 253.

³³ M. Hashem PESARAN vd. "A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross- Section Independence". The Econometrics Journal. Vol:11. No:1. 2008. pp:105-127.

³⁴ Ferda Yerdelen TATOĞLU. Panel Zaman Serileri Analizi: Stata Uygulamalı. Beta Yayıncılık. 3.Baskı. 2020. İstanbul. s.238-246.

Panelin geneli için yapılan yatay kesit bağımlılığı test uygulama sonrası değerlerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2' ye göre Breusch Pagan LM ve Pesaran Ullah Yamagata LM adj. test sonuçları sırasıyla %5 ve %1 anlamlılıkta hipotezinin reddildiğini buna karşın Pesaran LM CD test sonucu ise 0,4189 olasılık değeri ile hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda LM ve LM adj. testler yatay kesit bağımlılığının olduğunu, LM CD testi ise yatay kesit bağımlılığının olmadığını göstermektedir.

Daha önce N<T durumunda Pesaran LM CD testinin güvenilirliği ile ilgili yapılan tartışmanın yanı sıra LM CD testinin yatay kesit bağımlı olmadığı yönünde ortaya koyduğu sonuç her bir değişken özelinde yatay kesit bağımlılığının araştırılması durumunda daha sağlıklı sonuç alınabileceği kanaatini doğurmuştur. Bu sebeple yatay kesit bağımlılığının mevcut durumu değişkenler özelinde de araştırılmıştır.

Tablo 4: Değişkenler Bağlamında Yatay Kesit Bağımlılığı Test Verileri

Değişken	CD Test İstatistiği	Olasılık Değeri
lnvergi	7.369*	0.000
fdigdp	13.041*	0.000
enf	24.094*	0.000
lncbgdp	55.165*	0.000
lnrop	14.594*	0.000
lnarkd	30.576*	0.000

Not: "*" simgesi %1 düzeyinde anlamlılığı belirtmektedir.

Tablo 3 değişkenler özelinde yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarını göstermektedir. Buna göre analizde yer alan her bir değişken için yatay kesitin bağımlı olmadığı yönündeki hipotezi %1 anlamlılıkla reddedilmiştir. Bu itibarla analize yatay kesit bağımlılığının olduğu kabulüyle devam edilmiştir.

Birimler bazında sabitin ve eğim parametrelerinin heterojen ve homojenlik durumunu belirlemeye yönelik olarak yapılan ve Pesaran ve Yamagata³⁵ tarafından geliştirilmiş olan delta test sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmektedir. Buna göre gerek gerekse test sonuçları %1 anlamlılık düzeyiyle katsayıların heterojen olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Homojenlik Test Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Δ	16.357*	0.000
Δ_{adj}	18.681*	0.000

Not: "*" simgesi %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Yatay kesit bağımlılığının varlığı ve katsayıların heterojen olduğu yönündeki sonuçlar panelin durağanlığının ikinci nesil birim kök testleriyle sınanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle Taylor ve Sarno'nun³⁶ geliştirdiği genişletilmiş Dickkey Fuller (MADF) birim kök testi ile Pesaran³⁷ tarafından geliştirilmiş olan yatay kesit genişletilmiş lm, Pesaran ve Shin (CIPS) panel birim kök testleri yapılmıştır.

MADF birim kök testinin yapılabilmesi için

³⁵ M. Hashem PESARAN and Takashi YAMAGATA. "Testing Slope Homogeneity in Large Panels". Journal of Econometrics. Vol:142. No:1. 2008. pp:50-93.

³⁶ Taylor M.P. and Sarno L. "The Behavior of Real Exchange Rates during the Post-Bretton Woods Period." Journal of International Economics, 46. 1998. Pp. 281-312.

³⁷ M. Hashem PESARAN. "A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence". Journal of Applied Econometrics. Vol:22. No:2. 2007. pp:265-312.

N<T koşulunun gerekliliği ve panelin örnekleminin bu koşula uygun olması bu testin seçiminde belirleyici olmuştur. Bununla birlikte CIPS testi

N<T ve de N>T biçimindeki panellere uygulanabilmektedir. MADF ve CIPS birim kök testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 6: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	MADF Birim Kök Testi	CIPS Birim Kök Testi		Karar
	Düzeyde İstatistik	Düzeyde İstatistik	1.Farkında İstatistik	
Invergi	228.075*	-2.546**	-	I(0)
fdigdp	227.514*	-3.547**	-	I(0)
enf	12015.022*	-3.989**	-	I(0)
lncbgdp	529.165*	-1.815	-4.015**	I(0)
Introp	115.012*	-1.721	-4.071**	I(0)
Intarkd	285.968*	-2.382**	-	I(0)
MADF Birim Kök Testi İçin %5 anlamlılık düzeyi için kritik değer 27.491'dir.		CIPS Birim Kök Testi İçin %1, %5 ve %10 düzeyindeki kritik değerler sırasıyla -2,38 ; -2.2 ve -2.11'dir.		

Not: "***" ve "**" simgeleri sırasıyla %1 ve %5 düzeyindeki anlamlılığı ortaya koymaktadır.

Tablo 5'de yer aldığı üzere MADF birim kök testi tüm değişkenlerin %5 anlamlılıkta birim köke sahip olmadığını yani değişkenlerin tamamının düzeyde durağan olduğunu bulgulamıştır. CIPS testi sonuçları ise Invergi, fdigdp, enf ve Intarkd değişkenlerinin %1 anlamlılıkta düzeyde durağan olduğunu buna karşın lncbgdp ve Introp değişkenlerinin düzeyde birim köke sahip olduğunu ancak birinci farkında %1 anlamlılıkta durağanlaştığını göstermektedir.

CIPS testinin tek faktörlü testlerdeki iyi örnek özelliklerine karşın; birden fazla sayıda faktörlü örneklerde bozulmalar göstermesi dolayısıyla³⁸

birim kök testleri ile ilgili kararda MADF ve CIPS testleri arasında uyumsuzluk olduğu durumda MADF testinin sonuçları yönünde karar verilmiştir. Bu bağlamda tüm değişkenlerin düzeyde durağan olduğu kabul edilmiştir.

Analizde yer alan değişkenlerin düzeyde durağan olmaları kısa dönemli analizlerin yapılmasına olanak vermektedir. Bu nedenle çalışmada yatay kesit bağımlılığını ve heterojenliği ön plana alan Dumitrescu Hurlin (2012) nedensellik analizine başvurulmuştur. Bu analizde kurulan model durağan halde olan X ve Y değişkenleri için denklem (2) ve denklem (3)'te gösterilmiştir.

$$X_{it} = a_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} X_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} Y_{i,t-k} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$Y_{it} = a_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} Y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} X_{i,t-k} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

³⁸ Ferda Yerdelen TATOĞLU, a.g.e.

Denklem (2) ve denklem (3)'te yer alan $\gamma_i^{(k)}$ otoregresif parametreyi, $\beta_i^{(k)}(k)$ ise eğimi ifade etmekte ve birimlere göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca k gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. Dumitrescu Hurlin (2012) nedensellik testinin hipotezleri denklem (2) için şu şekildedir:

H_0 : Tüm panel için Y 'den X 'e doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

H_1 : Bazı birimlerde Y 'den X 'e doğru nedensellik ilişkisi vardır.

Çalışmanın paneli için Dumitrescu Hurlin nedensellik testine ilişkin değerler Tablo 6'da yer almaktadır. Bu doğrultuda Z-bar tilde istatistikleri ve istatistik değerlerinin altında yer alan olasılık değerlerinden hareketle değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri şu şekilde ifade edilebilir:

- i- Vergi gelirlerinden yabancı yatırımlara doğru %5 anlamlılıkta tek yönlü nedensellik ilişkisi,
- ii- Enflasyon ile vergi gelirleri arasında %1 anlamlılıkta çift yönlü nedensellik ilişkisi,
- iii- Çalışan başına gelirden vergi gelirlerine doğru %1 anlamlılıkta tek yönlü nedensellik ilişkisi,
- iv- Ticarete açıklıktan vergi gelirlerine doğru %1 anlamlılıkta, vergi gelirlerinden ticarete açıklığa doğru %5 anlamlılıkta olmak üzere çift yönlü nedensellik ilişkisi
- v- Tarımın yarattığı katma değer GSYH içindeki payından vergi gelirlerine doğru %1 anlamlılıkta tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 7: Dumitrescu Hurlin (2012) Nedensellik Test Sonuçları

Hipotez	W-bar İstatistik	Z-bar İstatistik	Z-bar tilde İstatistik	Hipotez Ret/Kabul
fdigdp lnvergi'nin Granger nedeni değildir.	1.7513	2.1904* (0.0285)	1.6864 (0.0917)	Kabul
lnvergi fdigdp'nin Granger nedeni değildir.	2.0197	2.9730** (0.0029)	2.3640* (0.0181)	Ret
enf lnvergi'nin Granger nedeni değildir.	2.6661	4.8575** (0.0000)	3.9958** (0.0001)	Ret
lnvergi enf'nin Granger nedeni değildir.	2.4388	4.1948** (0.0000)	3.4220** (0.0006)	Ret
lncbgdp lnvergi'nin Granger nedeni değildir.	2.3286	3.8735** (0.0001)	3.1438** (0.0017)	Ret
lnvergi lncbgdp'nin Granger nedeni değildir.	1.5230	1.5249 (0.1273)	1.1100 (0.2670)	Kabul
lnthrop lnvergi'nin Granger nedeni değildir.	2.1303	3.2954** (0.0010)	2.6432** (0.0082)	Ret
lnvergi lnthrop'un Granger nedeni değildir.	1.9279	2.7052** (0.0068)	2.1321* (0.0330)	Ret
lnarkd lnvergi'nin Granger nedeni değildir.	2.5302	4.4612** (0.0000)	3.6527** (0.0003)	Ret
lnvergi lnarkd'nin Granger nedeni değildir.	1.7716	2.2495* (0.0245)	1.7375 (0.0823)	Kabul

Not: "***" ile "**" simgeleri sırasıyla %1 ve %5 düzeylerindeki anlamlılığı; parantez içindeki değerler ise olasılık değerlerini ifade etmektedir.

SONUÇ

Gelişmekte olan 17 ülkeden oluşan panelde doğrudan yabancı yatırımlarla vergi geliri ilişkisinin 1991-2020 dönemi için araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen ilk sonuç örneklemi meydana getiren ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığıdır. Çalışmanın varlığını ortaya koyduğu bir diğer çıkarım ise katsayıların heterojen yapıda olmasıdır. Yatay kesit bağımlılığı ve heterojenliğin bir arada olması ampirik analizlere ikinci nesil birim kök testleri ile devam edilmesini gerektirmiş ve bu nedenle yapılan testler tüm değişkenlerin düzeyde durağan olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar analizin başlıca yöntemi olan Dumitrescu Hurlin (2012) nedensellik analizinin yapılmasında temel belirleyici olmuştur. Yapılan nedensellik analizi değişkenler bağlamında birçok sonucu ortaya koymuştur. Bu sonuçların başında DYY'den vergi gelirlerine doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin varlığı gelmektedir. Bu nedensel ilişkinin varlığı Gnanon'un (2017) çalışmasında vurgulamış olduğu, DYY'nin vergi gelirlerini etkilediği sonucuyla uyumludur. Bu sonuca ek olarak Gnanon'un (2017) çalışmasında ticarete açıklık ve enflasyonun vergi gelirlerini etkilediği sonucunu destekler nitelikte söz konusu değişkenlerin vergi gelirleri ile çift yönlü nedensel ilişkilere sahip olduğuna dair kanıtlar da elde edilmiştir. Bunun yanında ticarete açıklığın vergi gelirlerine etkileri Tabasam'ın (2014) sonuçlarıyla da uyumludur. Nedensellik ile ilgili olarak elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise tarımın yarattığı katma değerden vergi gelirlerine doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin varlığıdır. Bu sonuç da tarımın yarattığı katma değerlerin vergi gelirlerini etkilediği yönünde Gnanon'un (2017) ulaştığı ve şaşırtıcı bulunduğu sonucu desteklemektedir. Son olarak çalışmada yapılan nedensellik analizi çalışan başına GSYH'den vergi gelirlerine doğru tek taraflı bir nedenselliğe işaret etmektedir. Bu sonuç da Mahmood ve Chaudhary'nin (2013) çalışan başına düşen GSYH'nin vergi gelirlerini

etkilediği yönündeki ampirik bulgularını desteklemektedir. Çalışmada elde edilen bulguların ağırlıklı olarak literatürle uyumlu ilerlediği görülmektedir. Sermaye sıkıntısının var olduğu ülkelerde kırılma gösteren DYY'lerin vergi gelirleri üzerindeki etkisi göz ardı edilmeden istikrar sağlayıcı politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AGOSTİNİ, C.A. (2007). "The impact of state corporate taxes on FDI location", *Public Finance Review*, 35(3), 335-360.
- AKTAN, C. C. (2009). "Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun Laffer Etkisi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt:1, No:2, ss.40-52.
- AYTEKİN G. K. (2019). "Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Belirliyecileri ve Ekonomik Etkileri", *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 8, Sayı:15, ss.255-278.
- BALIĞÇIOĞLU, E. , DALGIÇ, B. , and FAZLIOĞLU, B. (2016). "Does Foreign Capital Increase Tax Revenue: The Turkish Case". *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(2), 776-781.
- BAYAR, Y. ve ÖZTÜRK, O. F. (2018). "Impact of foreign direct investment inflows on tax revenues in OECD countries: A panel cointegration and causality analysis". *Theoretical and Applied Economics*, (25)1, 31-40.
- BECK, S. , CHAVES, A. (2011), *The Impacts of Various Taxes on Foreign Direct Investment*, (No. 11-18).
- BREUSCH, T. S. , PAGAN, A. R. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics", *The Review of Economic Studies*, Vol:47, No:1, pp:239- 253.
- DESAI, M.A. , FRITZ, F. , HINES, J.R. (2004). "Foreign direct investment in a world of multiple taxes", *Journal of Public Economics*, 88, 2727-2744.

- DEVEREUX, M.P. , FREEMAN, H. (1995). "The impact of tax on foreign direct investment: Empirical evidence and the implications for tax integration schemes", International Tax and Public Finance, 2(1).
- DPT (2000). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DURAN, M. (2003). *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33.
- DURGAN, S. (2016). *Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi* (Uzmanlık Tezi), Ekonomik Modeller Ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2954.
- EMEN, T. (2006). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri ve Vergileme* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İstanbul.
- EŞKİNAT, R. (1997). "Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomi Politikalarında Değişim (1980'li Yıllar)", Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 349-360.
- GNANGNON, K. S. (2017). "Impact of Foreign Direct Investment (FDI) Inflows on Non-Resource Tax and Corporate Tax Revenue". Economics Bulletin, 37(4), 2890-2904.
- GORTER, J. , PARIKH, A. (2003). *How Sensitive Is FDI To Differences In Corporate Income Taxation Within The EU?* , De Economist.
- GROPP, R. and Kostial, K. (2000). "The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?" IMF Working Paper WP/00/173. International Monetary Fund, Washington, D.C.
- HARTMAN, David C.; (1982). "Tax Policy And Foreign Direct Investment In The United States", NBER Working Paper Series, No. 967.
- MAHMOOD, H. and CHAUDHARY, A. R. (2013). "Impact of DYY on taxrevenue in Pakistan". Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, 7(1), 59-69.
- MC CULLOCH, R. (1993). "New Perspectives on Foreign Direct Investment", Foreign Direct Investment, (Ed. by Kenneth A. FROOT, The University of Chicago Press Ltd., London.
- MOOSA I. A. (2002). *Foreign Direct Investment Theory, Evidence and Practice*, Palgrave.
- OKEY, M. K. N. (2013). "Tax revenue effect of foreign direct investment in West Africa", African Journal of Economic and Sustainable Development, (2)1, 1-22.
- OECD. (2008). Tax effects on foreign direct investment. New York: Organization for Economic Co-operation and Development. (<https://www.oecd.org/investment/investment-policy/40152903.pdf>). Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022.
- OECD (2019). Foreign direct investment (fdi), New York: Organization for Economic Co-operation and Development. (https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-directinvestment-fdi/indicator-group/english_9a523b18-en.). Erişim tarihi: 19 Nisan 2022.
- OSMANOV, K. (2008). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- PESARAN, M. H. , ULLAH, A. , YAMAGATA, T. (2008). "A Bias-Adjusted LM Test of Error

- Cross- Section Independence*”, The Econometrics Journal, Vol:11, No:1, pp:105-127.
- PESARAN, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. (<http://ftp.iza.org/dp1240.pdf>). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022.
 - PESARAN, M. H. , YAMAGATA, T. (2008). “Testing Slope Homogeneity in Large Panels”. Journal of Econometrics, Vol:142, No:1, pp:50-93.
 - PESARAN, M. H. (2007). “A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence”, Journal of Applied Econometrics, Vol:22, No:2, pp:265-312.
 - RAZİN, A. , RUBİNSTEİN, Y. , SADKA, E. (2005). *Corporate Taxation and Bilateral FDI with Threshold Barriers*, (No. W11196), National Bureau of Economic Research.
 - SARISOY, İ. , ve KOÇ, S. (2010). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi
 - *Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi*”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (36), 133-153.
 - TABASAM, F. (2014). “Impact of foreign capital inflows on tax collection: A case study of Pakistan”. Journal of Global and Social Science Issues, (2)2, 51-60.
 - Taylor, M.P. and Sarno L. (1998). “The Behavior of Real Exchange Rates during the Post-Bretton Woods Period.” Journal of International Economics, 46. Pp. 281-312.
 - TATOĞLU, F. Y. (2020). Panel Zaman Serileri Analizi: Stata Uygulamalı, Beta Yayıncılık, 3.Baskı İstanbul.
 - UNCTAD. (2005). *World Investment Report 2005-Transnational Corporations and the Internationalization of R&D*, United Nations, New York and Geneva.
 - UNCTAD. (1999). *World Investment Report 1999 Foreign Direct Investment and the Challenge of Development*, United Nations, New York
 - UNCTAD. (1998). *World Investment Report 1998: Trends and Determinants*, New York and Geneva: United Nations Publication.